

# 255 років від дня народження Івана Котляревського

Переглядів: 128

09 вересня 2024

9 вересня виповнюється 255 років від дня народження Івана Котляревського – письменника, поета, драматурга, громадського діяча, основоположника сучасної української літератури.

Йому судилося стати визначним українським письменником, який вперше в Україні через свої твори заговорив з українцями рідною мовою, започаткувавши нову добу в українській літературі. Бо саме з «Енеїди» Іван Котляревського фактично й розпочалося формування літературної української мови на основі живої народної мови.



Олена Пчілка порівнювала Івана Котляревського з першою весняною квіткою, що змарнілу землю звеселяє, з найпершою ластівкою, що «весну нам принесла», з першою зорею, яка «у добу безпросвітну» у небі стиха засіяла.

Тарас Шевченко в поезії «На вічну пам'ять Котляревському» називає його українським соловейком, сизим орлом, співцем України. Кобзар напроорокував Котляревському вічну славу:

Будеш, батьку, панувати,  
Поки живуть люди,  
Поки сонце з неба сяє,  
Тебе не забудуть.

Іван Петрович Котляревський народився 1769 року в родині канцеляриста міського магістрату в Полтаві. Родина жила бідно, нерідко хлопцю доводилося вдовольнитися лише шматком хліба й ходити босим. Але на той час так жила більшість звичайних українців.

Іван Котляревський був освіченим та мав гарну пам'ять. Уже в 11 років він знав російську та французьку мови й літератури, латину, поетику, риторичку, філософію та богослов'я.

Батько мріяв, щоб син став священником, та Котляревський покинув семінарію після його смерті та почав служити в різних полтавських канцеляріях. Згодом – вчителем у поміщицьких маєтках на Полтавщині, де мав можливість глибше спостерігати за життям простого люду.

Котляревський мав багато друзів, любив грати в карти, міг випити вина. Але завжди жив скромно.

Із 1796 до 1808 року Котляревський перебував на військовій службі. Брав участь у задунайському поході російської армії під час російсько-турецької війни. Отримав чин капітана та орден святої Анни за виявлену хоробрість у боях та виконання дипломатичних доручень.

Ще в 1794-1796 роках підготував перші три частини поеми «Енеїда», написаної на сюжет однойменного твору римського поета Публія Вергілія. «Енеїда» була написана за 26 років.

«Енеїда» стала першим твором в українській літературі, написаним народною мовою. На той час українська мова внаслідок цілої низки указів російської влади поступово витіснилася з ужитку, навіть церковні служби змушували правити церковнослов'янською мовою. Відтак твори Івана Котляревського започаткували новий етап формування української літературної мови.

«Першорядної ваги було те, що Котляревський порвав з панівною тоді наукою про мовні стилі, високий і подлий, і став дивитися на мову народну, як на достойну поважних творів...», – зазначає Іван Огієнко. – А в «Наталці-Полтавці» та в «Москаль-Чарівнику» він дуже висміяв ту панівну за його часу мову, якою говорило в Україні середнє й вище панство, поволі обмосковлюючись». І далі: «Котляревський міцно поєднав українську мову з українському літературою – після нього справді нашою літературною мовою остаточно, уже без хитання, стала жива народна мова. І від Котляревського вона стала творчо розвиватися вже зовсім свідомо. За прикладом Котляревського пішло багато його наслідувачів, на яких він сильно впливав аж до часу Шевченка».

Уперше «Енеїда» була видана без відома автора 1798-го видавцем Максимом Парпурию. Іван Котляревський розлютився через це, тому поетично відчихвостив видавця рядків у наступній частині «Енеїди», помістивши його персонажа у пекло, де «якусь особу мацапуру там шкварили на шашлику, гарячу мідь лили за шкуру і розпинали на біку». Повністю поема вийшла 1842-го тільки після смерті письменника.

Імператор Олександр I зберігав «Енеїду» із автографом Котляревського. Також примірник твору був і в особистій бібліотеці Наполеона I Бонапарта.

1810-го Іван Котляревський після військової служби повернувся у Полтаву, де працював наглядачем Будинку для виховання бідних дворян. Одним із вихованців Івана Петровича у закладі став Михайло Остроградський, у майбутньому – провідний математик, механік і фізик, а також український живописець Аполлон Мокрицький, учень Карла Брюллова і товариш Тараса Шевченка.

За наказом князя Якова Лобанова-Ростовського 1812-го року офіцер Котляревський сформував 5-й Український кінний козацький полк. Із завданням він впорався за три тижні. Однією з його умов було збереження підрозділу як постійного козацького війська. Але обіцянки царський уряд не виконав.

1816-го Котляревського призначили директором Полтавського театру. Він близько товаришує з актором-кріпаком Михайлом Щепкіним, який виступав у складі трупи Штейна, що гастролювала у Полтаві. Згодом допомагає викупити актора з кріпацтва.

1818-го полтавець став членом масонської ложі «Любов до істини» разом з Сергієм Волконським та Семеном Кочубеєм, де обговорювалися політичні питання. Іван Петрович виконував роль «витія».

1819-го Іван Котляревський написав для полтавського театру п'єсу «Наталка Полтавка» і водевіль «Москаль-чарівник», які стали основою започаткування нової української драматургії. А Микола Лисенко створив оперу «Наталка-Полтавка».

